

TÜRK ORTAÖĞRETİMİ YENİDEN YAPILANDIRMA SÜRECİNDE MODEL ARAYIŞLARI: KAMPUS LİSELERİ ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER

Lütfullah TÜRKMEN*
Cemil YÜCEL*

Özet

Neredeyse 150 yıllık geçmişe sahip modern anlamdaki orta öğretim tarihinde liselerimiz birçok değişikliğe tabi tutulmuştur. Bu değişikliklerin birçoğu günün ihtiyaçlarına göre yapılmış fakat yapılanlar yine değişen şartlar içerisinde etkisini kaybetmeye başlamıştır. Yeni bir bininci yılın başında olduğumuz dönemde orta öğretim çok parçalı bir yapı sergilemektedir. Bu yapı içerisinde genel orta öğretim kurumları ve mesleki eğitime yönelik orta öğretim kurumları bulunmaktadır. Diğer taraftan bu kurumlar kendi içerisinde de farklı kısımlara ayrılmaktadır. Sonuçta farklı adla adlandırılan meslek liseleriyle beraber sistemde 100 çeşit genel ve mesleki lise bulunmaktadır. Bu farklılığı ortadan kaldırmak ve kaynakları tek bir yerde toplamak için alternatif bir öneri olarak orta öğretim kurumlarının tek bir ad altında ve yerde toplanması süreci oluşulacak lise türü ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu lise türü bu aşamada kampüs liseleri olarak adlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kampüs liseleri, ortaöğretim

Abstract

Searching New Models in the Re-organization Period of Secondary Education: a Model of Campus High Schools

Almost there has been 150 years of the history of secondary education showed several changing in the contemporary education period of Turkey. That changing was made under those conditions of that time. On the other hand, the changing has easily lost their meanings under new conditions within time. At the beginning of the new millennium, secondary education in Turkey demonstrates different kinds, types and structures. In this structure and organization, secondary education has two main organizations as general and vocational high schools. Additionally these high schools have been divided into different types under the main organizations. In the result, there are almost more than 100 different kinds of high schools as general and vocational high schools in the secondary education system of Turkey. To eliminate this differences and different kinds of secondary schools and to canalize monetary and human sources to one point, all those high schools could be brought to under one umbrella. The name of the new type of those high schools could be called Campus Type High Schools.

* Doç. Dr., Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Key Words: Campus high schools, secondary education

Giriş

Eğitim, gündemi meşgul ettiği sürece hiç birimizin eğitimle ilgili sorunlara ilgisiz kalacağı söylenemez. Her ailede eğitimi ilgilendiren birileri vardır. Çoğunlumuz ya öğrencidir ya da az da olsa okullarda öğretmen veya yöneticiyizdir. Durum böyle olunca eğitimle ilgili sorunlara ilgisiz kalmak da mümkün değildir ve her birimizin de söyleyecek bir sözü bulunmaktadır. Türk eğitim sisteminin okullaşma yapısına baktığımız zaman okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim şeklinde ayrıldığını görmekteyiz. Her bir alan kendisiyle ilgili sorunlarla uğraşırken, eğitimle ilgili yeni sorunların çıkmasının da normal karşılanması gerekir. Son yirmi beş yıl içerisinde okullaşmayla ilgili yapılanlara bakıldığında, öncelikle ilköğretim sonra okul öncesi öğretim olmak üzere birçok değişimin olduğu görülmektedir. Diğer tarafta en az değişim gösteren okullaşma alanlarından birisinin de ortaöğretim kurumları olduğu göze çarpmaktadır. Son yıllarda ortaöğretim alanında üç yıldan dört yıla çıkarılması dışında orta öğretim kurumlarının kurumsallaşma sürecinden bu yana çok ciddi bir değişim yaşanmadığı söylenebilir. Diğer taraftan hızla değişen ve bu değişimden en çok nasibini olan eğitim alanında, bazı alanların statik kalması ise hem sorunların çoğalmasına sebep olmakta hem de çözümlerini her geçen gün güçleştirmektedir. Bu makalede, ilkönce ortaöğretim kurumlarının tarihsel gelişim sürecine kısa bir göz atıldıktan sonra mevcut sorunlar ve bu sorunların kaynaklarıyla beraber çözülmesiyle ilgili öneriler içerisinde bir model önerilmeye çalışılacaktır.

Ortaöğretimin Gelişim Süreci

Dünya’da özellikle Avrupa’da okullaşmanın tabana yayılış süreci neredeyse son 200 yıl ile 250 yıl içerisinde olmuştur. Özellikle sanayi devrimi kapsayan süre sonunda okullaşmanın artmaya başladığı bilinen bir gerçektir. Sanayi devrimiyle beraber toplumsal hayatta kendini gösteren en büyük değişikliklerden biri de makine gücüne bağlı üretimin artmasıyla beraber eskiye göre daha fazla iş gücü ihtiyacının doğmuş olmasıdır. İlk etapta işgücünün azalacağı savının yanında artan işgücü kırsal ve taşradan gelen işgücüyle karşılanmaya çalışılmıştır. Tarım alanında çalışan insanlara göre, şehir merkezlerine akın eden insanların verimlilik boyutunda daha verimli olmaları için artık temel eğitimin bütün toplum katmanlarına verilmesi gerektiği özellikle 19. yüzyılın başlarından itibaren kendini Avrupa’da daha da fazla hissettirmiştir(Aikenhead, 2003). Özellikle sanayi ve aydınlanma devrinin etkileri sonucu okullaşmanın eskiye göre sadece ihtiyaca yönelik belirli bir zümreye verilmesinden çok, halka yönelik olması ve halkı kapsamayı gerekliliğini her gün daha da fazla artırmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru birçok Avrupa ülkesinde okuma yazma oranlarının hızla

artığı bilinen bir durumdur. Avrupa'da bahsettiğimiz zamanda olan değişiklikler ilk önceleri Osmanlı Devleti tarafından çok da dikkate alınmasa da daha sonraları artık Avrupa ve Osmanlı arasında ciddi gelişmişlik farklarının ortaya çıkması ve askeri alanda yapılması gereken reformlar için ise okullu ve eğitim almış askeri personelin yetişmesi ihtiyacından dolayı ilk batı tarzı okulların açıldığı hepimiz tarafından bilinen bir durumdur. Batılı tarzda açılan okullar için gerekli olan öğrencilerin eğitimi için Tanzimat döneminin etkisini de göz önüne alırsak, öncelikle askeri okullara öğrenci hazırlamak için Rüştiye'lerin kurulmaya başladığını görmekteyiz. Rüştiyelere bir taraftan öğrenci hazırlamak için daha alt kademe okullar oluşturulmaya çalışılırken aynı zamanda bu okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak için de öğretmen okullarının açılmaya başlaması 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde ancak mümkün olabilmektedir. Batılı tarzda yapılan bu değişiklikler hem Osmanlı Devletinin batılılaşma sürecinde artan insan ihtiyacını karşılayamazken hem de Rüştiye sonrası batı tarzı okullar hali hazırda tam kurumsallaşamamıştır. Diğer taraftan kurulan Dar-ül Fünun düzeyinde öğrenim yapacak öğrencilerin Rüştiye seviyesinin üstündeki okullardan da eğitim almaları gerekliliği ilerleyen zamanlarda kendini daha fazla hissettirmiştir(Akyüz, 1993).

Gerçek anlamda bugünkü lise tarzı okulların açılışının 1869 tarihli Maarif Nizamnamesi ile mümkün olduğunu görmekteyiz. Bundan önce idadi adında bir kısım okul açılmış olsa da bunların tam anlamıyla günümüz tarzı ortaöğretim kurumları olduğunu söylemek zordur(Akyüz, 1993). Rüştiyeler üzerine üç yıllık İdadilerin gerçek manada kurulmaya başlamasını 1873'lü yıllarda görmekteyiz. Diğer taraftan idadilere göre tam anlamıyla lise şeklinde kurulacak orta öğretim kurumları ise sultanilerdir. Bu okulların kurulması da aynı yıllara denk gelmektedir. Gerçi ilk lise olan Galatasaray Sultanisi Fransa'nın isteği ve zorlamasıyla kurulmuştur(Akyüz, 1993: 145). Bugün bile hâlâ varlığını devam ettiren bazı liselerimiz bu yıllarda kurulmuştur. Görüldüğü gibi Türkiye'de 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ortaöğretim kurumlarının açıldığını ve kurumsallaştığını görmekteyiz. Cumhuriyetin ilanı ile beraber sultani veya idadi şeklindeki ortaöğretim düzeyindeki okulların lise olarak adlandırılmaya başlandığını görülmektedir.

Çağcıl anlamda, ortaöğretim kurumlarının Türkiye'de kurumsallaşmaya başlaması neredeyse bir asırdan fazla olmuştur. Bugün Türkiye'nin hemen hemen en ücra köşesine kadar ortaöğretim kapsamında Mesleki, Anadolu, Fen ve Öğretmen liseleri adları altında eğitim verilmektedir. Bu okulların birçoğunun 1950 ve 1960 sonraları açıldığını unutmamak gerekir. Bu tarihlerden önce birçok il merkezimizde bile ortaöğretim seviyesinde liseleri bulabilmek mümkün değildi. Zamanla ilkokul üzeri ortaokullarla liseler bir arada eğitim verir olmuşlardır. Diğer

tarafından mesleki eğitim kurumları bazı istisnai durumlar hariç çoğunlukla ortaöğretime dayalı olmuştur. Bu şekilde olan okulların daha sonraları meslek lisesi şeklinde sınıflandırılmaya başlanmıştır. Zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılmasıyla lise adıyla anılan okulların tam manasıyla ortaöğretim seviyesinde okullara dönüşmüştür. Yukarıda kısa bir şekilde ortaöğretim düzeyindeki okulların kurumsallaşması ve tarihsel seyrini özetlemeye çalıştık. Şimdi ise değişen dünya koşullarına göre ortaöğretim kurumları ve insan yetiştirmede olması muhtemel değişim süreçlerini açıklamaya çalışacağız.

Ortaöğretimin Yeniden Yapılandırılması

Tarihsel olarak, toplumları şekillendiren ve buna bağlı başta eğitim sistemi olmak üzere düzenleyen ve değiştiren genelde insanların zamana göre değişen ihtiyaçları ve istekleri olmuştur. Dolayısıyla geçmişte çok iyi olabilen ve işleyebilen eğitim kurumları bazen misyonlarını tamamlayabilirler ve yeniden yapılandırılmaları zorunlu hale gelebilir.

Türkiye Cumhuriyetinin en önemli önceliklerinden birisi de eğitim olmuştur. Eğitim alanının öncelikli olarak seçilmesinin değişik sebepleri olsa da en başta gelenlerden birisi toplumun batı normları ve çağın şartlarına göre kendini yenileyebilmesi olmuştur. Dolayısıyla kültürel temelde toplumun değişebilmesi için en büyük görev yine okullara düşmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarında bazı mesleki tarzda ortaöğretim kurumları açılmış olsa da mesleki eğitimden çok, genel eğitimi esas alan liselerin yaygınlaşmasına daha fazla önem verildiği düşünülebilir. II. dünya savaşı sonrası yaşanan kısa süreli belirsizlik ve arkasından gelen iktidar değişimi ve Türkiye'nin kurumlar temelinde de batı uygarlığının içerisinde yer almaya başlamasıyla değişim kendini farklı boyutlar içerisinde hissettirmeye başlatmıştır. Özellikle sanayinin daha fazla Anadolu'ya yaygınlaşması ve yeni sanayi tesislerinin açılmasıyla ilk etapta ortaöğretime dayalı sanat okullarının yurt sathına yayılma süreci ivme kazanmıştır. Ayrıca ortaöğretimin yapısal şekli daha çok Kıta Avrupa'sını, özellikle de Almanya örneğinden esinlenmesiyle her alanda orta öğretime dayalı meslek eğitimi hem bir ihtiyaç hem de bir model olarak eğitim sistemimizde öncelikli bir yer işgal etmiştir. İlerleyen yıllarda özellikle 1980 ve kısmen de 1990'lı yıllara kadar hem kamunun hem de özel sektörün ihtiyaç duyduğu birçok insan gücü ortaöğretime dayalı meslek liselerinden elde edilme eğilimi devam etmiştir.

İlk başlarda özellikle ilkökul öğretmenliği yetiştirme sürecinde ortaöğretimden yüksek öğretime dayalı bir öğretmen eğitiminin seçilmesi belki de geçmişten gelen uzun süreli ortaöğretime dayalı mesleki eğitim alışkanlığımızdaki ilk değişim işaretlerinden biri olmuştur. Bu manada 1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu ile beraber öğretmen eğitimi yüksek

öğretim statüsüne çıkarılmıştır. Sonuç olarak, ilk öğretmen okulları öğretmen liselerine dönüşmüş ve ortaokul ve lise düzeyindeki öğretmenleri yetiştirmek için kurulan yüksek öğretim kurumlarının yanına lise üzeri iki yıllık eğitim enstitüleri dahil edilmiştir.

Sosyolojik manada 1950'li yıllardan 2000'li yıllara kadar her geçen gün köyden kente göçün getirdiği değişim, Türkiye'yi klasik tarıma dayalı bir köy toplumundan sanayi ve hizmet sektörüne dayalı bir kentli toplum haline getirme de etkili olmuştur. Bu sosyolojik değişim özellikle toplumun bütün katmanlarında zorunlu eğitimin dışında daha fazla eğitim alma ihtiyacını doğurmuştur. Buna bağlı olarak okullaşma oranları ne kadar artmış gibi görünse de çoğu zaman şehirleşen Türkiye'de ihtiyacı karşılamada yetersiz kalmıştır. Özellikle yüksek öğretimdeki talebe cevap veremeyen mevcut durum her yıl artan üniversite giriş sınavlarındaki sayıdan kendini belli etmektedir.

Özellikle 80'li yıllardan sonra Türkiye'nin hemen hemen her alanda liberalleşme sürecinin ivme kazanmasıyla beraber, değişen birçok parametre ilk zamanlarda pek de kendini hissettirmese de etkisini daha sonraları göstermiştir. Bu etkinin kendini hissettirdiği en büyük alanlardan birisi de ekonomi olmuştur. Ekonomideki devlet payının gittikçe azalması ve yeni sanayi yatırımlarının özel sektör eliyle yapılmış olması ve güçlenen özel sektörün iç piyasadan çok kendini rekabet koşullarına hazırlayarak dış pazarlara açması, beklide paradigmatik anlamda, Türkiye'deki değişimin en büyük dinamiklerden birini oluşturmuştur. Bu değişimin etkisi ilk başlarda kendisini pek hissettirmese de artan ihracat rakamları ve turizm gelirleri artık Türkiye'yi kendi içine kapalı bir ekonomi olmaktan kurtarmış ve sermaye yurt satına yayılmaya başlamıştır. Bu değişimlerin yanında Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik olarak başvuru da bulunması çok geçmeden Gümrük Birliği'ne kabul edilmesi de zinciri tamamlayan halkalardan birisini oluşturmuştur.

Peki, bütün bu sosyolojik ve ekonomik bağlamdaki değişimlerin eğitimdeki yansıması nasıl olmuştur? Bu sorunun cevabını vermek pek kolay olmayacaktır ama en basit cevabı dış dünya ile daha fazla bütünleşmeye başlayan bir Türkiye'dir. Sonuç da eğitimin de günün şartlarına göre değiştirilme zorunluluğu ortaya çıkmaya başlamıştır. 1997 yılında zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılması o yıllarda çok farklı yorumlanmış olsa da farklı sonuçları da beraberinde getirmiştir. Bu sonuçlardan biri ortaöğretimdeki okullaşma oranında görülen hızlı artıştır. Ortaöğretimde görülen okullaşma oranındaki artışın kolayca mesleki okullar vasıtasıyla eritilebileceği düşünülürken; Türkiye'nin kendi iç politik, ideolojik dinamikleri sebebiyle meslek liselerinden uzaklaşma başlamış bu da mesleki eğitim veren ortaöğretim kurumlarının beklenen sonunun daha erkene

alınmasını beraberinde doğurmuştur. Ortaöğretime dayalı mesleki eğitime yönlendirme açısından bazı önlemler alınmaya çalışılsa da bu önlemlerin birçoğu sonuç vermemiş ve bazı istisnaları ve programları hariç meslek liselerinden kaçış hâlâ devam etmektedir. Ayrıca birçok siyasetçi, eğitimci ve planlamacı meslek liselerini sistemin merkezine alarak yüksek öğretim önündeki yığılmaların azaltılabileceği düşünmüş olsalar da sonuç düşünüldüğü gibi olmamıştır.

Türkiye’de meydana gelen bazı değişimler ve çalkantılı geçen siyasi dönemler bizim dışımızda olan bazı değişimleri izlememize imkân verememiştir. Dışa açılan Türkiye bu değişimi öncelikle sanayi ve hizmet sektöründe göstermeye başlamıştır. Farkında olmadan birçok sektör hızlı bir şekilde bilgisayar destekli ve teknoloji-bilgi yoğun ortamlara geçme sürecine girmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi dışarıda bilgi toplumuna geçmeye başlayan ülkelerdeki değişimler bizleri de etkilerken Türkiye’deki birçok kurum kendisini geçmişin alışkanlıklarından kurtaramamış ve ortaöğretime dayalı meslek eğitimin önemli olduğu savından hareketle farklı meslek liseleri ve lise türlerinin çeşidini artırmak üzerinde yoğunlaşmıştır. Örnek olarak hiçbir eğitimci, yeni açılan mesleki, sportif veya sanatsal amaçlı liselerinin neden açıldığını ve sayılarının hızla artmasının sebeplerine bir açıklama getirememiştir. Ama bu şekildeki liseler sanki anlaşma yapılmış gibi Türkiye’nin en ücra köşelerine bile açılmaya başlanmıştır. Bu bağlamdaki örnekleri çoğaltabiliriz; Sosyal Bilimler, Güzel Sanatlar ve Fen Liseleri gibi. Fakat hiçbir eğitimci sanayi toplumundan bilgi toplumuna ve pozitivizm sonrasına yaşamaya başlayan toplumlarda sanat eğitimi neden sadece seçilmiş bir kısım öğrenciye verme yerine bütüne vermemiz gerekliliği üzerinde durmamış; erken yaşta bazı öğrencilerimizi ortaöğretim çağından itibaren ayrıcalıklı bir sanat eğitimi vererek güzel sanatlar alanında sanatçı yapacağımızı zannetmişizdir. Günümüzde ister müzik ve ses sanatları alanında, ister resim alanında isim yapmış birçok kimsenin çok farklı eğitimler almış olmalarına rağmen, güzel sanatlar alanında öne çıktığını görmekteyiz. Aynı şekilde, spor lisesi mezunlarının ileride Türkiye’nin iyi atletlerinden veya sporcularından birileri olacağını tahmin edebilir miyiz. Yoksa bu isimler de yine farklı alanlardan gelen başka isimlerden mi olacaktır. Dünya incelendiğinde bu isimlerde farklı eğitim almış spor alanında kariyer yapan kişilerden oluşacağı yönündedir. Bu güncel durumun yanında, şu anda eğitim ve öğretim faaliyetlerini devam ettiren Ticaret Liseleri acaba hangi işlevi yerine getirmektedirler? Hangi ihtiyacı karşılamaktadırlar?

Birçok alanda bilgisayar teknolojilerinin girmesiyle örnek olarak biçki ve dikiş bölümünün işlevi ne durumdadır? Tamamen bilgisayar kontrollü torna tezgâhlarının kullanılmaya başlamasıyla torna ve tesviye bölümü geçmişe göre ne kadar işlevsel kalabilmiştir? Bunların yanında önceden

kamunun ihtiyaç duyduğu birçok memurluk alanları yavaş yavaş öğrenim düzeylerini önce önlisans düzeyine ve arkasından da lisans düzeyine çekmeye başlamıştır. Daha düne kadar polis, astsubay ve hemşirelik gibi meslekler ortaöğretim düzeyindeki mesleki eğitim almış kişilerden seçilirken artık bu meslekler en azından önlisans düzeyine gelmiştir bu sürecin devamı da bu mesleki alanlar için gerekli olan eğitim düzeyinin en az lisans düzeyine gelmesiyle beraber son bulacağıdır. Çoğumuzun hassas bir konu olduğu için çok üzerinde durmadığımız bir başka mesleki eğitim alanı da din görevlisi yetiştirme alanıdır. Hâlâ bu alanda ortaöğretime dayalı mezunlardan memurluk atamaları yapılırken artık din görevlilerinin bile en az önlisans düzeyinde bir eğitime sahip olmaları noktasındaki eğilim artmaktadır.

Görüldüğü gibi, değişim aslında bizleri ve eğitim anlayışlarımızı hızla etkilemektedir. 1950’li ve 60’lı yıllara kadar ilkokul üzeri üç yıllık ortaokul düzeyinde bile mesleki eğitim veren okullarımız bulunurken bu okullar daha sonra en azından lise düzeyine çıkarılmıştır. Özellikle 90’lı yıllardan sonra yavaş yavaş özellikle ara eleman ihtiyacını karşılamak üzere kurulmuş olan meslek liseleri düzeyindeki eğitim önlisans düzeyine çıkmaya başlamıştır. Yakın gelecekte de bu düzeydeki eğitimin lisans düzeyine çıkacağını söylemek şimdiden erken gibi olabilir ama bu düzeye de çıkacağını şimdiden söylemek zor olmasa gerekir.

Bu makaleden çıkarılması gereken belki en önemli sonuç; Türkiye’de hem meslek eğitimi, özellikle ara eleman ihtiyacı için hem de orta öğretim düzeyinde meslek amaçlı olmasa da yeteneğe ve özel ilgiye dayalı, ortaöğretim kurumlarının yeniden yapılandırılması ihtiyacı her geçen gün daha fazla zorunlu hâlâ gelmektedir. O zaman böyle bir zorunluluk kendini her geçen gün daha fazla hissettireceğine göre ne yapmalıyız?

Mevcut durumu özetlerken ve değişimden bahsederken ortaöğretimin şu an karşı karşıya olduğu problemleri çok fazla ön plana çıkarılmıştır. Zorunlu eğitimin 8 yıl olmasından sonra çocuklar adı LGS, OKS ve daha sonra SBS (Seviye Belirleme Sınavı) gibi sınavlara katılmaktadır. Peki, bu sınavlarda ne olmaktadır ve öğrencilerimiz nasıl hazırlanmaktadır? Bildiğimiz bir şey var ki o da LGS veya OKS sonunda öğrencilerimizin ancak %10’nu gibi az bir kısmı ileride beklentileri karşılayacağını düşündüğümüz Fen, Anadolu Öğretmen ve Anadolu Liselerine girebilmektedirler. Bu liselere girebilmek için de çok erken yaştan itibaren tatil yapmaları ve yerine göre oyun oynamaları gereken zamanları ve çocukluklarını da yaşamadan bu sınavlara hazırlanmaktadır. Velilerimiz de çocuklarıyla beraber sınavlara hazırlanmaktadır; ama sonuç, yüzde on yani bu kadar emek ve zamandan sonra ancak çocuklarımızdan yüzde onuna bir mutlu gelecek hazırladığımızı düşünmekteyiz. Geri kalan ve yarın

zorunlu ortaöğretimle beraber lise kapıları önlerinde biriken insanlar ne yapacaktırlar.

Sonuç olarak kendini şanlı hisseden ve muradına erdiğini düşünen yüzde onluk bir mutlu azınlık ve geleceğinin karardığı hissine kapılan genç yaştaki yığınlar. Zorla bir meslek eğitimi almaya çalışsalar da değişen şartlarda almış oldukları eğitimin de kendilerine çok fazla bir şey getirmeyeceğini düşünen genç insanlar. Sistem tıkanmış gibi görünmekte ve bir şeyler yapılması gerekmektedir? Yoksa hiçbir ülke bütün geleceğini yüzde onluk bir öğrenci gurubunu kazanmaya geri kalan kısmı da kaybetmeye endekslemiş olamaz. Böyle bir durumun olamayacağına göre o zaman ortaöğretim düzeyinde yapısal, kurumsal ve fiziksel olarak neler yapabiliriz.

Model Arayışları Sürecinde Ortaöğretim: Kampus Liseleri Özellikleri

EnGaugue (1999) tarafından yapılan bir çalışmada; 21. yüzyılın insan ve içinde bulunduğumuz yüzyılda insanların ortalama olarak nelere sahip olmaları gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu yapılan çalışmada; kişilerin aldıkları eğitim sonucu başarılı olmaları için gerekli olan dört temel alan açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca hedeflere ulaşılabilmek için eğitimin nelere önem vermesi gerektiği üzerinde de durulmuştur. Bunlara göre ortalama bir kişinin dijital (teknoloji, bilim ve bilgi) çağın gerekliliği olarak okur-yazarlık (bilim, teknoloji, ekonomi, medya gibi), yüksek verimlilik, yaratıcı düşünme ve etkili iletişim gibi becerilere sahip olmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir.

Türk milli eğitim sistemi, Türk milletinin varlığını devam ettirebilmesi ve yeryüzünde söz sahibi olabilmesi için eğitim sistemi içerisindeki var olan olumsuzlukların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Türk ilköğretim sistemi bazı olumsuz yönlerine rağmen hem müfredat hem de kurumsallaşması yönünden ciddi mesafeler kaydetmiştir. Bugünkü ilköğretim sisteminin başta gelen en önemli soru 7 yaşında erken çocukluk döneminde bulunan bir çocuk ile 14-15 yaşına gelmiş ergen delikanlının aynı ortamda bulunmasının faydalı yönü var mıdır bilmiyoruz ama birçok sakıncalı yönü olduğu göz ardı edilmemelidir. Bazı çalışmalarda, kız ve erkeklerde ergenlik yaşı ortalaması aşağılara inmektedir. Bu manada yapılabilecek en pratik çözümlerden biri, zorunlu hale getirilecek okul öncesi eğitimle beraber ilköğretim okullarımızın 3. sınıf düzeyine kadar bir arada bulunmaları, 4. sınıftan 8. sınıfa kadar olan kısmı da ikinci kademe olarak ayrı bir alanda veya binada bulunması olabilir.

Ortaöğretimle ilgili yapılması gerekenler ve günün şartlarına göre bu okullarımızı yeniden yapılandırmak zorunluluğu her geçen gün daha da artmaktadır. Sorumluluk almış siyasilerimiz ve eğitimcilerimiz, sorunu

öteleme ve bazı ara formüllerle geçiştirme eğilimde görünmektedirler. Geçmişte ortaöğretime yönelik bazı projeler yürütülmeye çalışılmış birçoğunun başlamasıyla bitmesi bir olmuştur. Bunlardan bazıları kredili sistem ve meslek liseleriyle ilgili yapılanlardır. Yukarıda belirlediğimiz 21. yüzyılın insan ihtiyacı karşılama gerekliliği olan becerileri, okullar kazandırabilir mi? Bu hedeflere yüksek öğretim kurumlarımız da dâhil edebiliriz. Özellikle ortaöğretim kurumlarımız bir önceki kısımda belirlediğimiz gibi 20. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren şekillenmiş daha çok sanayi toplumunun ihtiyaçları göz önüne alınarak Kıta Avrupa'sından esinlenen okullardır.

Birçok şehir merkezinde ve ilçe merkezlerinde genelde okullar bir arada bulunmaktadır. Yine yukarıda belirtildiği gibi değişik türdeki ortaöğretim okullar bazen aynı bahçe içerisinde sanki bir üniversitenin farklı fakülteleri gibi her birinin giriş kapısında farklı bir lise ismiyle kendisini diğerlerinden ayırmaktadır. Bu ayırım bu kadarıyla da kalmamakta; her bir ortaöğretim kurumu kendi idari personeli ve yardımcı hizmetlileriyle de ayrı hizmet vermektedirler. Ayrıca önceden Kız Meslek Lisesi olan ortaöğretim kurumları yen adıyla onlarda Meslek Lisesi olmuş erkek öğrencilere kapılarını açmışlardır. Hem endüstri hem de meslek lisesinde ortak programlar bulunabilmektedir.

Kampus Liseleri Modeli

İnsanın biyolojik olgunluk yaşının yanında artan ömür yada yaş ortalamasıyla hayata daha erken yaşta başlaması gerekmemekte ve günün şartlarına göre tam üreten, yaratıcı ve etkili bir vatandaş olabilmesi için daha fazla eğitim alması gerekmektedir. Bu sonuç, insanın sosyolojik olgunluk yaşını biyolojik olgunluk yaşından çok daha ilerilere götürmektedir. Ortalama sosyolojik yaş, 23'lü ve 24'lü yaşlara karşılık gelmeye başlamıştır. Belki yakın gelecekte toplumda sorumluluk alma, üretime katılma ve mesleki bir kariyere başlama yaşı 30'lu yaşlara yaklaşacaktır dolayısıyla 18 yaş olan yetişkin olma sınırını yukarı çekmemiz gerekecektir. Bütün bunlardan ne sonuç çıkarılabilecek en basit sonuçlardan biri 12 yıla çıkacak zorunlu eğitimle beraber en az ön-lisans düzeyinde yüksek öğretim birçoğumuz için zorunlu hale gelecektir. Yani kişilerin alacağı ortalama eğitim süresi daha fazla olacaktır. Ortalama eğitim şimdilik Türkiye'de 3,5 yıl ile 5 yıl arasında olmuş olsa bile yarın da bu şekilde kalacağını hiçbir kimse söyleyemez. Bu şartlar altında artık biz eğitimcilerin ilköğretimde olduğu gibi ortaöğretimde de mesleki eğitim yaklaşımından genel eğitim yaklaşımına yönelmemiz gerekebilir.

Ortaöğretimde *genel eğitim*; ne anlam taşımaktadır? Yukarıda 21. yüzyılın insan tipinin özellikleri belirtilirken bireylerin nelere sahip olması gerektiğini belirtilmiştir. Bu özelliklerin hiçbirinde spesifik bir meslek

eğitiminden bahsedilmemektedir. Bunun yerine, bireylerin alacakları genel eğitim sonucunda sahip olacakları yeterlilikler ve beceriler ön plana çıkmaktadır. Adı geçen becerilerin kazanılması için ortaöğretim düzeyinde bireylerin aldığı eğitim ağırlılığın genel eğitim alanında olması gerekmektedir. Bu alanların başında ise sırasıyla “Matematik ve Fen Eğitimi, Etkili Türkçe Eğitimi, Temel Teknoloji ve Bilgisayar Eğitimi, Yabancı Dil Eğitimi, Yaratıcılığını ve Kendini Keşfetme Eğitimi, Spor ve Oyun Eğitimi ve Milli Kültürel Temelli Eğitim” olabilir. Adı geçen alanlar elbette tartışılabilir ama birçok eğitimci, bazı ilave ve eksiltmelerle beraber benzer bir eğitim yaklaşım içinde olabilir.

Yukarıda adı geçen temel eğitim alanlarının ortalama bir ortaöğretim öğrencisine verebilmek için farklı alternatifler olabilir ama, tam donanımlı bir lise mezunu öğrenci için mevcut ortaöğretim kurumlarımızın birçoğunun alt yapısı yeterli gözükmemektedir. Onikinci sınıfı bitiren bir öğrencimizin hem matematik hem fen bilimleri alanında minimum bir okuryazarlık ve becerilere sahip olabilmesi için şu an programda olduğu gibi zorunlu bir yıllık ortak dersler matematik ve fen okuryazarlığıyla becerilere sahip olması için yeterli değildir. Aynı şekilde kişinin kendini tanıması, hayatın niteliğini artırabilmesi, kendini daha iyi ifade edebilmesi için ortaöğretim düzeyinde de etkili bir sanat eğitimi alması gerekir (müzik ve görsel sanatlar gibi). Sanat eğitimi sonucu, onikinci sınıfı bitiren bir öğrenci en az bir sanat dalında kendisini ön plana çıkarabilir ve bir müzik enstrümanı kullanabilir. Ayrıca insanın karmaşıklaşan toplum yapısı içerisinde hem ruhen hem de bedenen sağlıklı olabilmesi için birçok bedensel aktiviteler ve spor yapıyor olabilmelidir. Toplu yapılan sportif amaçlı oyunlar; bireyin kendini toplum içerisinde kabul ettirmesine ve sosyal çevre oluşturmaya yardımcı olabilir. Dolayısıyla ortaöğretimini tamamlamış bir bireyin en az bir spor dalında yeterli düzeye gelmiş olması beklenmelidir. Milli kültürel, temelli bir eğitim sonucu birey yaşadığı toplumu hem tanımış hem de kendi kimliğine sahip çıkarken sahip olduğu kültürel değerleri anlayabilir ve analiz edebilir. Müfredat programları ciddi bir reformist çabayla değiştirilebilir ama programı uygulama ve elde var olanları değerlendirme çok zor olabilir.

Bahsettiğimiz ortaöğretim düzeyi eğitimi uygulamak için liselerin yeniden ele alınması ve ıslah edilmesi gerekmektedir. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz. Her bir lisede tam teşekküllü bir kapalı ve açık spor alanları, yüzme havuzları da dahil olmak üzere, sanat ve müzik eğitimin verilebilmesi için uygun salonlar, sınıflar ve enstrümanlar ile iyi bir fen eğitimi verebilmek için malzeme ve teknoloji bakımından desteklenmiş laboratuvar ve dersliklerin bulunması gereklidir. Bilgisayar ve teknoloji becerilerini geliştirmek için öğretim ortamlarının yeniden ele alınması ve bilgisayar kullanımına erişebilmek için her türlü alt yapının sağlanması da zorunlu gözükmektedir. Öğrencilerin sosyal aktivitelerini yerine getirmek,

eğlenmek ve dinlenmek için uygun ortamların hazırlanması da ön plana çıkmaktadır.

Hayalimizdeki ortaöğretimi uygulayabilmek için yapılması gerekenin il ve ilçe merkezlerinin nüfus oranlarına göre liselerin tek bir ad altında tek bir bölgeye toplanmasıdır. Liseler ortalama mevcutları iki bin ile üç bin olacak şekilde kampuslarda veya yerleşkelerde toplanabilirler. Yeni oluşturulacak bu kampuslar her türlü alt yapıya sahip olacak şekilde dizayn edilebilir. Bu işlem ortalama 10 bin öğrencisi olan bir merkeze iki ile üç arası bir kampus lisesi kurularak yapılabilir. Bu kampusların mümkünse yerleşim merkezlerinin dışında olması daha iyi olur. Böyle bir ortamda okul idaresinin tek bir elde toplanması ve daha profesyonel eğitim yöneticileriyle yürütülmesinin de önü açılmış olur. Hali hazırda 10 bin ortaöğretim düzeyi öğrencisi bulunan birçok il merkezinde lise sayısı meslek liseleriyle beraber 15 ile 20 arasında olabilmektedir. Bu okulların her biri ayrı bir yönetim ayrı bir bütçe ve birazda ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurulacak kampus liseleriyle; hem kaynaklar tek bir yerde ve elde toplanacak, mevcut ortamlar birçok öğrenci tarafından kullanılacak, öğrencilere eğitim anlamında birçok seçenekler sunulabilecektir. Öğrencilerin taşınması ise servislerle yapılabileceği gibi bu dönemde bireylerin beslenmeleri de önemli olduğu için sağlıklı kafeterya ve yemekhanelerde yemekler verilebilir.

Kampus liselerinde programlar hazırlanırken her öğrencinin en az ilk iki yıllık eğitimin aynı olması gerekebilir. Bu sayede yukarıda bahsettiğimiz temel eğitim alanları verilmiş olur; yani, öğrenci ben matematik yapamıyorum diye erken dönemde matematik dersinden uzaklaşmamış olur. Son iki yıl ise öğrenci değişik kurlara veya alanlara ayrılabilir. Bunların en başta geleni akademik kur olabilir. Özellikle üniversitelerde fen, teknoloji, matematik, ekonomi, tıp, mühendislik gibi alanlara ilgi duyan öğrenciler, bu kura dahil olabilirler. Genel eğitim kuru veya alanı bireyi akademik bir eğitim ön hazırlığı verme yerine dengelenmiş ama ileride yüksek öğretim alanında akademik eğitim alma şansını da azaltmadan bir genel eğitim almasına fırsat verebilir. Spor ve sanat alanı kuru, bu alan da yine zorunlu iki yıllık eğitim sonrası spor ve sanat dallarında diğerlerine göre daha fazla ilgi duyan bir sanat ve spor alanında kendini gösterebilecek ve yüksek öğrenim noktasında bu alanda eğitim almak isteyen öğrenciler için düşünülebilir. Diğer taraftan böyle bir kur oluşturulurken her lise öğrencisi için de sanat ve spor eğitimi göz ardı edilmemelidir. Mesleki ve beceri eğitim kuru, yine en az iki yıllık zorunlu eğitim döneminden sonra yörenin ve ülkenin ihtiyaçları göz önüne alınarak değişken ve seçmeli derslerin ağırlıkta olduğu bir eğitim alanı şeklinde dizayn edilebilir. Buradan mezun olan öğrenciler, tam bir meslek eğitiminden geçmemiş olsalar da şu anda Türkiye’de daha çok ön lisans eğitimi düzeyinde de verilmeye çalışılan meslek eğitimi alanlarına yönlendirilebilirler.

Yukarıda bahsettiğimiz kampus liselerinin oluşmasıyla, ilköğretim üzeri bir sınava ihtiyaç kalmamış olacaktır. Öğrencinin kendisini yönlendirmesi ancak 10. sınıf sonrası olabilecektir. Bu yönlendirme de sınavdan çok öğrencinin mevcut performansı ve isteği doğrultusunda olacağı için özel bir seçme sınavının yapılmasına gerek olmayacaktır. Kurlar arası başarı ve ilgi durumuna göre geçişler serbest olacağı için öğrenci herhangi bir şekilde geri dönüşü olmayan bir yola girmemiş olacaktır. Bahsi geçen kurların birinden mezun olabilmek için gerekli ve zorunlu bazı dersleri alması gerekli olacağı için hatta çift alandan mezun olması bile mümkün olabilecektir. Belki bazen dört yıllık eğitim süresinin uzaması bile söz konusu olabilir. Şu anda mevcut sisteme göre, öğrencilerin aldıkları ilköğretim sonrası sınav sonuçlarına göre öncelikle çok tercih edilen liselere yerleştirilmekte birçok öğrenci artık geri dönüşü olmayan bir yola girmektedirler. Belki kendini yenileyebilecek ve daha başarılı olabilecek bir öğrencinin ortaöğretim düzeyinde tercih edilen bir üst düzey ortaöğretim kurumuna geçmesi neredeyse imkânsız olmaktadır. Yani Anadolu lisesine girmiş bir öğrenci hiçbir şekilde kendini geliştirerek Fen Lisesine kayıt olamamaktadır. Peki, böyle bir engellemeye hakkımız var mıdır? Yeninden yapılacak ve kampus liselerine döndürülecek programlardaki bazı ileri düzey dersler özellikle akademik kurda olanlar için kayıt oldukları lisans programında krediye sayılabilir. Böyle bir yapılanma sonucu kapasitesi olan öğrencilerimize bazı alanlarda üst düzeyde dersler verilmesine fırsat verilebilir. Ayrıca öğrencilerimiz, yüksek öğrenime bir ön hazırlık niyetinde bazı dersler almış olabilirler. Derslerin yüksek öğrenim kurumlarınca sayılması sadece akademik kurdaki öğrenciler için değil diğer kurlardaki öğrenciler için de mümkün olabilir. Bu durum, girdikleri programlara göre değişebilir. Örnek olarak spor alanında yoğunlaşan bir öğrenci spor alanında yüksek öğrenime devam edecek olursa bazı dersleri devam edeceği yüksek öğrenim kurumu tarafından kabul edilebilir ve krediye sayılabilir. Ortaöğretimin kampus liselerine dönüştürülmesi ve programların yukarıda bahsedildiği gibi değiştirilmesi aynı zamanda yüksek öğretime geçişte mevcut sınav sistemi yerine düşünülen alternatif sistemleri de daha etkili bir şekilde devreye sokabilir. Yerleştirilecek öğrencilerin sadece merkezi bir sınavdan alacakları puanın yanında girmek istedikleri alanla ilgili orta öğretim düzeyindeki dersleri ve notları da göz önüne alınarak öğrencilerin dersane yerine okullara yönelmeleri sağlanabilir. Burada ortaöğretimden yüksek öğretime geçiş çok daha kapsamlı bir sorun olduğu için üzerinde çok fazla durulmamıştır.

Kampus Liseleri ve Karşılaşılacak Bazı Sorunlar

Karşılaşılacak en büyük zorluğun, iki önemli ayağı bulunmaktadır. Birincisi, kurumsal yapı yani bürokratik engel; diğeri, mevcut fiziksel yapılaşma ve hali hazırda kullandığımız lise binalarıdır.

Mevcut fiziksel yapının yerine yeni binaların yapılması ve yerlerin bulunması ilk etapta çok zor olabilir ama adı geçen kampus liselerinin daha çok şehir dışlarına yapılacak olması kısmen yer problemi sorunu çözebilir. Kullanılan binaların birçoğu özellikle merkezi yerlerde olduğu için bunlardan satılarak elde edilen mali kaynakla adı geçen kampus liselerinin yapılmasına finansal katkı sağlamış olabilir veya ilköğretim okullarının ikinci kademe binaları şeklinde düşünülebilir. Görüldüğü gibi fiziksel durum çok büyük bir problem gibi gözükse de çözümlenemez değildir. Diğer bir boyut ise, endüstri meslek liselerinde bulunan fiziksel yapı mesleki eğitim kurunu seçen öğrencilerin faydalanabileceği yerler olarak kullanılabilir. Ayrıca özellikle küçük ilçe merkezlerinde birçok okul bir arada bulunmaktadır. Böyle bir yapılanma da aslında kampus liselerinin alt yapısının bazı yerlerde hazır olduğunu göstermektedir.

Bürokratik engel, “şeffaf takoz” gibidir. Siz emretseniz bile kolayca üstesinden gelinebileceği için belki aşılması en zor engellerden biri olabilir. Engeller, burada fikir jimnastiği olarak yapmaya çalıştığımız önerinin belki doğmadan ölmesine de sebep olacaktır. Bürokratik engelin üstesinden gelmek çok zor olsa da gelinebilir mi? Bunun içinde güçlü bir irade gerekmektedir.

Sonuç

Klasik bir söz “Her arayan bulamaz ama bulanlar hep arayanlardır”. Eğer bugün eğitimimizi özellikle, ortaöğretimimizi sorunlu buluyorsak bu sorunlara çözüm aramak başta biz eğitimcilerin görevidir. Çözüm aramadan, çözüm bulmak da mümkün değildir. Belki ortaya atılan her çözüm önerisi, gerçekçi bir çözüm olmayabilir ama arayış olamadan çözüm olmayacağına göre aramaya devam etmekten başka çare kalmamaktadır. “El elden üstündür” atasözündeki gibi bu bir fikir jimnastiğidir. Elbette daha iyisini, güzelini aramalıyız. Nasıl geçmişini bilmeyen geleceğine ışık tutamayacaksa, geleceğini düşünmeyen ve sorunlara çözüm aramayanlara da geleceğin dünyasında yer olmayabilir. Günümüz dünyasında artık her gün bile değişimin bir parçası olmaya başlamıştır. Hatırı sayılır bir ülke olabilmenin yollarından biri, nitelikli eğitimidir. Dolayısıyla eğitimde olan veya olabilecek sorunları çözmek de bizlere düşen bir görevdir.

Kaynaklar

Aikenhead, G. S. (2003), *Review of research on humanistic perspectives in science curricula*, European Science Education Research Association (ESERA), Holland.

Akyüz, Y. (1993), *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara.

Engaugue, (1999), 21st Century Skills, Literacy in the Digital Age, <http://www.ncrell.org/engaugue>

Bereket, A. (2008), Çocuklarda Erken Ergenlik ve Boy İlişkisi, http://www.cocukendokrindiyabet.org/?gln=yazi_oku&id=3bef3b3bd1a6aea c81c43ad6f5e478d5&knr=1&baslik=Cocuklarda%20Erken%20Ergenlik%20ve%20Boy%20Iliskisi